

World Health
Organization

Invaliditet i epidemija COVID 19

COVID 19

www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019

NCDs and mental health

www.who.int/ncds
www.who.int/mental_health

Disability

www.who.int/health-topics/disability

U martu 2020. godine, Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) proglasila je epidemiju bolesti izazvane novim koronavirusom COVID 19 pandemijom usljed brzine i razmjere širenja.

SZO i institucije nadležne za zaštitu javnog zdravlja u cijelom svijetu preduzimaju mjere na zaustavljanju epidemije COVID-19. Određene grupe stanovništva, kao što su osobe sa invaliditetom, mogu biti u većoj mjeri pogođene od drugih. Ovaj uticaj može se ublažiti jednostavnim postupcima i zaštitnim mjerama ključnih aktera.

Zašto je tokom epidemije COVID 19 potrebno dodatno obratiti pažnju na osobe sa invaliditetom?

Potrebno je preduzeti mjere kojima će se obezbijediti da osobe sa invaliditetom u svakom trenutku imaju pristup zdravstvenim uslugama i informacijama o zaštiti javnog zdravlja, između ostalog i o epidemiji COVID 19.

Osobe sa invaliditetom mogu biti u većem riziku od infekcije COVID-om 19 zbog:

- prepreka u pogledu sprovođenja osnovnih higijenskih mjera, kao što je pranje ruku (npr. lavabou nije moguće fizički prići, ili osoba nije u stanju da fizički protrlja ruke kako treba),
- težeg poštovanja fizičkog odstojanja zato što im je potrebna dodatna podrška ili zato što se nalaze u instituciji,
- potrebe da se dodikom stekne slika o okolini ili potrebe za fizičkom podrškom;
- težeg pristupa informacijama o zaštiti javnog zdravlja. Zavisno od pridruženih zdravstvenih stanja, osobe sa invaliditetom mogu biti u većem riziku od težeg oblika bolesti COVID 19 ukoliko se zaraze. Razlozi mogu biti:
- COVID 19 dovodi do pogoršanja postojećih zdravstvenih problema, naročito funkcije respiratornog sistema, funkcije imunološkog sistema, te bolesti srca ili dijabetesa,
- **prepreke pristupu zdravstvenoj zaštiti.**

Epidemija može nesrazmjerno uticati na osobe sa invaliditetom zbog većeg prekida usluga od kojih zavise.

Ove prepreke mogu se smanjiti odgovarajućim mjerama ključnih aktera.

Pitanja za aktere

Mjere za osobe sa invaliditetom i njihovo domaćinstvo

Smanjiti potencijalno izlaganje COVID-u 19

Osobe sa invaliditetom i članovi domaćinstva treba da poštuju Smjernice SZO o osnovnim mjerama zaštite tokom epidemije COVID 19.¹ Ako vam je teško da se pridržavate određenih mjera zaštite (na primjer, ne možete prići lavabou da redovno perete ruke), sa porodicom, prijateljima ili njegovateljima pronađite načine prilagođavanja okoline. Pored toga:

- u najvećoj mogućoj mjeri izbjegavajte sredinu u kojoj se okuplja veći broj ljudi i maksimalno smanjite fizički kontakt sa drugim ljudima. Razmotrite mogućnost da obavite šta je potrebno kada nije gužva. Iskoristite sate određene za osobe sa invaliditetom (ako su određeni).
- Kupujte preko interneta ili zamolite za pomoć porodicu, prijatelje i njegovatelje tako da ne morate da idete u sredinu sa velikim brojem ljudi.
- Razmotrite mogućnost da nabavite neophodne stvari, kao što su hrana, kućna hemija, lijekovi i medicinski materijal, tako da rjeđe idete na javna mjesta.
- Ako je moguće, radite od kuće, naročito ako radite na radnom mjestu sa puno ljudi.
- Vodite računa da pomoćna sredstva koja koristite budu redovno dezinfikovana, npr. kolica, štap za hodanje, pomagala za hodanje, podloge za premještanje, bijeli štap, i svi drugi proizvodi koji se često koriste, naročito na javnim mjestima.

Planirajte kako obezbijediti nastavak njege i potrebnu podršku

- Ako morate da imate njegovatelja, razmotrite mogućnost da obezbijedite više osoba koje možete pozvati u slučaju da se jedan ili više njegovatelja razbole ili budu u samoizolaciji.

---

¹ <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>

COVID 19

- Ako se njegovatelji angažuju preko agencije, upoznajte se sa mjerama koje agencija primjenjuje u vanrednoj situaciji u slučaju da ima manjak osoblja. Razgovarajte sa porodicom i prijateljima kako još mogu da vam pomognu i u kojim situacijama ćete ih zvati.
- Saznajte kojim organizacijama u vašoj zajednici možete da se obratite ukoliko vam zatreba pomoć.

Pripremite svoj dom za slučaj da dobijete COVID 19

- Vodite računa da članovi domaćinstva, prijatelji i porodica u koju imate povjerenja, znaju bitne informacije koje će biti potrebne u slučaju da se razbolite. Na primjer, to su podaci o zdravstvenom osiguranju, lijekovima, ili je potrebno da se neko stara za izdržavane članove domaćinstva (djeca, stari roditelji ili kućni ljubimci).
- Vodite računa da svi članovi domaćinstva znaju šta treba uraditi u slučaju da dobijete COVID 19 ili vam zatreba pomoć.
- Ako već nisu povezani, međusobno upoznajte ljude u svojoj mreži podrške tako da mogu međusobno komunicirati ukoliko se razbolite.
- Saznajte broj telefona relevantnih zdravstvenih² službi i linija za pomoć ukoliko budete imali pitanja ili potrebu za medicinskom pomoći koja nije hitne prirode.

Mentalno i fizičko zdravlje članova domaćinstva i njegovatelja

Slijedite Smjernice SZO za pitanja mentalnog zdravlja i smjernice za saniranje postojećih nezaznih bolesti (u pripremi) tokom epidemije COVID 19.³

Ukoliko se kod nekog člana domaćinstva pojave simptomi infekcije virusom, potrebno ga je izolovati, uputiti ga da nosi masku i podvrgne se testiranju u najkraćem mogućem roku. Sve površine moraju biti dezinfikovane, a sve članove domaćinstva treba pratiti na pojavu simptoma. Ako je moguće, sve koji imaju određena zdravstvena stanja ili narušen imunitet treba da budu premješteni na posebnu lokaciju sve do isteka perioda izolacije.

---

² Telemedicina podrazumijeva upotrebu sredstava telekomunikacija i virtualne tehnologija u pružanju zdravstvene zaštite izvan zdravstvenih ustanova.

³ https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/mental-health-considerations.pdf?sfvrsn=6d3578af_2

Mjere za vladu

Obezbijediti dostupnost informacija o zaštiti javnog zdravlja i komunikaciju

- Obezbijediti titlovanje i, gdje je moguće, znakovni jezik za sve snimljene i žive emisije i komunikaciju. To su, na primjer, obraćanja naciji, saopštenja za javnost i živi prenos na društvenim mrežama.
- Materijale za javnost pripremiti u formatu jednostavnim za čitanje, tako da ga mogu pročitati i osobe sa intelektualnim poteškoćama ili kognitivnim oštećenjima.
- Pripremiti dostupan štampani informativni materijal u odgovarajućem formatu (npr. u Word-u), sa naglašenim podnaslovima, velikim štampanim slovima, na Brajevom pismu i u formatu prilagođenom za osobe koje imaju i potpuni gubitak vida i potpuni gubitak sluha.
- Uz slike u dokumentima ili na društvenim mrežama staviti naslov. Koristiti fotografije koje su inkluzivne i ne stigmatizuju invaliditet.
- Raditi sa organizacijama osoba sa invaliditetom, uključujući organizacije za zagovaranje i pružaoce usluga osobama sa invaliditetom sa ciljem informisanja o zaštiti javnog zdravlja.

Sprovesti ciljane mjere za osobe sa invaliditetom i njihove mreže podrške

Raditi sa osobama sa invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama na brzom utvrđivanju fiskalnih i administrativnih mjera, kao što su:

- finansijska naknada za porodice i negovatelje koji moraju da odsustvuju s posla radi brige o članu porodice. To može biti naknada, koja se plaća tokom ograničenog perioda, za članove porodice za pomoć koju pružaju tokom redovnog radnog vremena.
- Finansijska naknada za porodice i negovatelje koji obavljaju privremene i povremene poslove, ili su samozaposleni, a koji moraju da budu u samoizolaciji, čiji bi dolazak na posao osobe sa invaliditetom doveo u veći rizik od zaraze.
- Usvajanje fleksibilnih politika rada od kuće, uz finansijsku naknadu za potrebnu tehnologiju.

COVID 19

- Finansijske mjere (obično u okviru široko utemeljenog paketa ekonomskih podsticaja) za osobe sa invaliditetom, kao što su paušalne naknade za kvalifikovane osobe, poreske olakšice, subvencioniranje proizvoda i/ili olakšice ili odloženo plaćanje najčešćih troškova.
- Odgovarajuće mjere u školama i drugim obrazovnim ustanovama kojima se obezbjeđuje kontinuirano obrazovanje učenika sa invaliditetom od kojih se traži da tokom dužeg perioda nastavu pohađaju od kuće.
- Obezbjedivanje linije za vanredne situacije u različitim formatima (npr. telefon ili elektronska pošta) da bi mogli da komuniciraju sa institucijama, postavljaju pitanja i iznose probleme.

Sprovesti ciljane mjere za ustanove koje pružaju usluge osobama sa invaliditetom⁴

Rad sa ustanovama koje pružaju usluge osobama sa invaliditetom na utvrđivanju mjera za nastavak usluga i prioritetan pristup zaštitnoj opremi:

- Potrebno je voditi računa da agencije koje obezbjeđuju osoblje za njegu imaju plan kontinuiteta za situacije u kojima može doći do smanjenja broja njegovatelja.
- Rad sa ustanovama za pružanje usluga osobama sa invaliditetom na smanjenju birokratskih prepreka zapošljavanju uz primjenu mjera zaštite, npr. policijska provjera.
- Razmotriti kratkoročnu finansijsku podršku ovim ustanovama da bi ostale finansijski održive u slučaju smanjenog obima poslovanja.
- Obezbijediti liniju za ustanove koje pružaju usluge osobama sa invaliditetom putem koje će komunicirati sa institucijama i iznositi probleme.
- Agencije koje obezbjeđuju njegovatelje prioritetno treba da imaju besplatan pristup ličnoj zaštitnoj opremi, uključujući maske, kecelje, rukavice i sredstva za dezinfekciju ruku.
- Voditi računa njegovatelji osoba sa invaliditetom imaju pristup testovima na COVID 19 na isti način kao i druge identifikovane prioritetne grupe.

---

⁴ Ustanove za pružanje usluga osobama sa invaliditetom su agencije koje pružaju usluge trajnog smještaja, njege, prilike za specijalizovano zapošljavanje ili specijalističku terapiju i konsultacije.

Mjere za zdravstvene radnike

Voditi računa da je zdravstvena zaštita u slučaju COVID-a 19 pristupačna, finansijski dostupna i inkluzivna

- Pratite Smjernice SZO za zdravstvene radnike⁵ tokom epidemije COVID 19.
- Raditi na tome da budu potpuno dostupni testovi i usluge u vezi sa COVID-om. Riješiti fizičke prepreke (npr. neravne staze, stepenice, teško dostupna mjesta ili oprema kojom se teže rukuje), prepreke u smislu stava (npr. socijalna stigmatizacija osoba sa invaliditetom i uskraćivanje osnovnih usluga), i finansijske prepreke (npr. visoke troškove liječenja i pristupa ustanovi). Vodite računa da o dostupnosti zdravstvenih usluga u slučaju COVID-a 19 budu obaviještene osobe sa invaliditetom i njihovi negovatelji.
- Informacije pružati u razumljivim i raznovrsnim formatima kojima se odgovara na različite potrebe. Ne oslanjati se isključivo na usmene i pisane informacije; usvojiti načine komunikacije koji su razumljivi osobama sa intelektualnim, kognitivnim i psihosocijalnim smetnjama.
- Organizovati konsultacije za osobe sa invaliditetom kod kuće, uključujući opšte zdravstvene potrebe i, gdje je potrebno, potrebe u vezi sa COVID-om 19.
- Pripremiti i dostaviti informacije zdravstvenim radnicima tako da budu svjesni potencijalnih zdravstvenih i socijalnih posljedica COVID-a 19 za osobe sa invaliditetom.
- Pružiti dovoljnu podršku osoba sa invaliditetom koje imaju kompleksnije potrebe, naročito ukoliko su u karantinu ili izolaciji. Po potrebi, koordinirati njegu koju pružaju zdravstvene i socijalne službe, porodice i negovatelji.

Osobama sa invaliditetom obezbijediti pružanje zdravstvenih usluga na daljinu (telemedicina)

- Obezbijediti konsultacije putem telefona, SMS poruka i video-konferencija sa ciljem pružanja zdravstvene zaštite osobama sa invaliditetom. Ovo može da se odnosi na zdravlje uopšte, uključujući potrebe za rehabilitacijom i, gdje je potrebno, potrebe u vezi sa COVID-om 19-

---

⁵ https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-rights-roles-respon-hw-covid-19.pdf?sfvrsn=bcabd401_0

Mjere za pružaoce usluga osobama sa invaliditetom

Izrada i sprovođenje planova za kontinuitet pružanja usluga

- Planirati za slučaj smanjenja radne snage i utvrditi mjere za povećanje administrativnog i tehničkog osoblja, kao i njegovatelja, po potrebi.
- Utvrditi mjere i raditi sa vladom na smanjenju birokratskih prepreka zapošljavanju uz održavanje mjera zaštite, kao što je policijska provjera njegovatelja.
- Održati dodatnu obuku i, ako je moguće, pripremiti onlajn module za nove radnike i radnike kojima će se povjeriti novi zadaci.
- Raditi sa drugim lokalnim agencijama koje pružaju usluge osobama sa invaliditetom i obezbjeđuju njegovatelje sa ciljem da se prioritet da najpotrebnijim uslugama i uslugama koje su neophodne da bi te agencije ostale otvorene. Utvrditi klijente koji bi bili najosjetljiviji na smanjenje obima usluga.

Često komunicirajte sa osobama sa invaliditetom i njihovim mrežama podrške

- Obezbijediti dodatne ciljane informacije o COVID-u 19, sa akcentom na informacijama koje su bitne za osobe sa invaliditetom i njihove mreže podrške. Tu spadaju informacije o planu kontinuiteta, telemedicini i telefonskim brojevima za hitne slučajeve, lokacijama sa pristupačnim zdravstvenim uslugama i lokacijama na kojima mogu dobiti sredstva za dezinfekciju ruku ili opremu za sterilizaciju ukoliko im ponestane zaliha, ili ako budu morali ići u samoizolaciju.
- Koristiti različite platforme za komunikaciju, npr. telefon, SMS i društvene mreže, i razmjenu informacija, a postojeće informacije konvertovati u formate koji su pogodni za osobe sa invaliditetom, po potrebi.

Smanjiti potencijalnu izloženost COVID-u 19 prilikom pružanja usluga osobama sa invaliditetom

- Obezbijediti obuku i u kratkom roku unaprijediti vještine radnika koji pružaju njegu osobama sa invaliditetom u pogledu kontrole infekcije.
- Obezbijediti da negovatelji i pružaoce usluga osobama sa invaliditetom imaju pristup ličnoj zaštitnoj opremi, uključujući maske, rukavice i sredstva za dezinfekciju ruku; razmotriti naručivanje veće količine proizvoda.

COVID 19

- Pružiti odgovarajuće usluge osobama sa invaliditetom putem konsultacija kod kuće ili drugih sličnih platformi koje koristi telemedicina.
- U ustanovama za smještaj, razmotriti sljedeće:
  - Promjena termina za posjetu sa ciljem smanjenja rizika od infekcije, npr. uvođenje kliznog termina posjete tako da osoblje efikasnije da prati i čisti prostorije, pri čemu treba uzeti u obzir potencijalan uticaj na mentalno zdravlje štićenika;
- Dodatne mjere izolacije i kontrole infekcije za štićenike koji se ne osjećaju dobro, a nisu hospitalizovani, npr. savjetovati štićenicima da nose masku i ostanu u posebnoj sobi, uz ograničenje posjete.

Pružiti dovoljnu podršku osobama sa invaliditetom koje imaju kompleksne potrebe

- Identifikovati osobe sa invaliditetom koje imaju kompleksnije potrebe, raditi sa njima, njihovom porodicom i agencijama za podršku u zajednici sa ciljem utvrđivanja vanrednih situacija u kojima može doći do smanjenja broja ili do potpunog deficita njegovatelja.
- Identifikovati potencijal za povećanje nasilja, zloupotrebe i zanemarivanja osoblja sa invaliditetom zbog socijalne izolacije i prekida svakodnevnog rutine; podržati smanjenje tih rizika, na primjer, obezbjeđivanje telefonske linije za prijavljivanje takvih slučajeva.

Mjere za zajednicu

Osnovne mjere zaštite građana

- Pratiti smjernice SZO o osnovnim mjerama zaštite od COVID-a 19. Rizik od COVID-a 19 treba ozbiljno shvatiti; čak i ako vi niste u većem riziku od težih simptoma, možete prenijeti virus na one koji jesu.

Fleksibilna organizacija rada i mjere kontrole infekcije koje treba da podrže poslodavci

- Slijedite Smjernice SZO za pripremu radnog mjesta za epidemiju COVID 19.⁶
- Gdje je moguće, uvesti fleksibilnu organizaciju rada koja osobama sa invaliditetom omogućava da rade od kuće. Obezbijediti da imaju potrebnu tehnologiju, uključujući asistivne proizvode koji su obično dostupni na radnom mjestu.
- Ako rad na daljinu nije moguć, razmotriti mogućnost da se osobama sa invaliditetom u većem riziku od težih simptoma dozvoli odsustvovanje s posla (uključujući plaćeni odmor) sve do smanjenja rizika od infekcije. Preispitati vladinu politiku i podršku poslodavcima sa ciljem sprovođenja ovih mjera.
- Obezbijediti dostupnost mjera kontrole infekcije na radnom mjestu, kao što su stanice za higijenu ruku.

Bolji pristup prodavnicama za osjetljive grupe, koji treba da obezbijede vlasnici prodavnica

- Razmotriti uvođenje posebnog termina sa osobe sa invaliditetom ili druge potencijalno osjetljive grupe, tokom kojeg mogu ući u prodavnicu, ili razmotriti alternativne načine kupovine za osobe sa invaliditetom (npr. dostava, putem interneta).

Dodatna podrška porodice, prijatelja i susjeda

- Redovno provjeravati kako je osoba sa invaliditetom i pružiti emotivnu i praktičnu podršku, uz poštovanje traženog fizičkog odstojanja.
- Upoznati se sa načinom na koji treba govoriti o COVID-u 19, ne povećavati postojeći stres.

---

⁶ https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/getting-workplace-ready-for-covid-19.pdf?sfvrsn=359a81e7_6